

Sudetenland

Sametová revoluce
ve světě, kde neproběhl
odsun Němců.

LEOŠ
KYŠA

Sudetenland

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována bez
písemného souhlasu nakladatele.*

Copyright © Leoš Kyša, 2023

Cover © Daniel Pocar, 2023

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2023

ISBN 978-80-277-3754-3 (pdf)

Sudetenland

Sametová revoluce
ve světě, kde neproběhl
odsun Němců.

LEOŠ
KVĚŠA

VENDETA

Blíží se první svobodné volby v Československu po pádu komunistického režimu a v pohraničí to vře. Více než milion Němců, kteří zůstali v česko-polském příhraničí po zastaveném odsunu, se hlásí o svá politická práva. Na Bruntálsku je zavražděn bývalý inspektor gestapa a jeho smrt otevírá staré křivdy a dávná tajemství. Zatímco v Praze se obávají návratu komunismu a v Bratislavě začínají snít o silné autonomii, Němci v pohraničí čelí výzvám, které jim přinášejí nově nabytá svoboda.

Jak by vypadal příběh Československa po sametové revoluci, kdyby neproběhl kompletní odsun sudetských Němců?

Autorem detektivního příběhu z alternativní reality je Leoš Kyša, známý pod pseudonymem František Kotleta.

Oživlý problém odsunu Němců.

Názor členů ČSSPB * Ze stanoviska Občanského fóra

(čtk): Ve veřejnosti se v poslední době stal znovu živým problémem odsun části sudetských Němců z českého pohraničí po druhé světové válce. V Čs. televizi k tomu V. Havel před Vánoci řekl, že podle jeho osobního názoru by se hranice Československa neměly měnit, že by se sem nikdo z odsunutých neměl vracet, ale že jsme povinni se Němcům, kteří byli odsunuti, omluvit, protože to byl akt velmi tvrdého zbrazení stovek tisíc lidí jejich domovů.

Místopředseda federálního ÚV ČSSPB genpor. F. Šádek: „Ve stovkách dopisů, telefonátů, osobních i kolektivních návštěv přímo na FÚV ČSSPB tlumočí svůj zásadní nesouhlas. F. Šára, Z. Metl, A. Prokeš, A. Burger a další připomínali nelidské zacházení s českými vlastenci v nacistických koncentracích, fanatickou nenávist německých občanů vůči všemu českému a cílevědomou genocidu obou našich národů. I když odsun nebyl jistě lehkou záležitostí pro německé občany, nebylo jeho provedení tak drastické jako např. transporty do koncentračních táborů. Členové ČSSPB jsou názoru, že morální právo je na naší straně. Odsun sudetských Němců nebyl jednostranným

aktem našeho státu, nýbrž šlo o rozhodnutí vítězných mocností – SSSR, USA, Velké Británie a Francie – na konferenci v Jaltě a bylo to jenom rozhodnutí předsedy vlády Zdeňka Fierlingera, který v rámci velkého plánu ekonomické stabilizace pohraničí a národního usmíření snížil počet odsunutých na pouhý milion osob, který se týkal těch největších zločinců a nepřátel čs. státu, zatímco ostatní zůstali, přestože mohli být odsunuti prakticky všichni. Odsun se tak týkal hlavně těch, kdo si žádnou omluvu nezaslouží.“

Koordináční centrum Občanského fóra v Praze vydalo k vysídlení Němců z Československa stanovisko, z něhož vyjímáme: V duchu politiky, kterou se sami chceme řídit, odsuzujeme násilnosti a nespravedlnosti, které odsun Němců provázel. Na druhé straně je také mnoho našich občanů, kteří dodnes nesou následky brutální nacistické vlády. Co se pak původního požadavku týká, soudíme, že otázka omluv, tj. kdo se kdy má za co omluvit, není nejšťastnější způsob, jak se s problémem vyrovnat. Jde nakonec přece především o poznání a také o odpuštění.

Lidová demokracie, deník Československé strany lidové, čtvrtek 4. ledna 1990

První demonstrace Občanského fóra se na bruntálském náměstí Míru konala až 25. listopadu. V té době už v Praze nikdo nepochyboval, že vláda musí ustoupit širokým požadavkům demonstrantů, a za rohem byla celorepubliková generální stávka. Ale tohle byl Bruntál. Tady čas i historie plynuly jinak.

„Ašenbechr?“

„Prosím?“

„Kouříte, ne? Na stole máte startky,“ vysvětlil mi Stanislav Navara.

„Netušil jsem, že jste Němec,“ došlo mi konečně, co říká.

„Nejsem. Ale když tu žijete... no, prostě tím nasáknete,“ pokrčil rameny a zamával rukou ve vzduchu.

„Pane Hansi, ašenbechr,“ obrátil se na výčepáka, který se znuděně opíral o stoleček s hromadou zažloutlých meníček. Před chvílí nám donesl dva turky. Vrchovaté, jako by na tom, nalít víc vody do kafe, bylo něco velkorysého. Při pohledu na *pana Hanse* jsem měl pocit, jako by se hospodští vyráběli sériově v továrně – povadlé břicho kryté zástěrou, pleš, prsty zažloutlé od cigaret a uštvaný pohled. Tenhle vypadal stejně jako většina pinglů, co jsem znal z Ostravy. Měl možná jen trochu větší a rozpláclejší nos a pohrdavější pohled. Evidentně mu bylo jedno, jestli dostane dýško, nebo ne.

Ponořil jsem do sklenice lžičku a zamíchal. Spíš ze zvyku, než že by tam bylo něco k promíchání. Nesladil jsem. Zvykl jsem si na to na kolejích v Olomouci, kde prostě žádný cukr nebyl a člověk si musel zvyknout na tu hořkou chuť druhořadé kávy. Většinou už mu to zůstalo. Oslazený turek mi chutnal jako pikao. Pytlíček cukru jsem odložil jako nepotřebný na stůl. Podle toho, jak vypadal, to možná udělalo už pár zákazníků přede mnou. Patrně šlo o bruntálskou formu *perpetua mobile*.

„Bitte,“ pronesl číšník znuděně, a jen co položil popelník na stůl, zmizel někam mimo výčep. Před chvílí otevřel. Velké nástěnné hodiny ukazovaly jen pár minut po desáté a my seděli v restauraci Hvězda úplně sami.

„Znáte ho osobně? Určitě ano, že jo?“

„Koho myslíte?“ zeptal jsem se stejně zmateně, jako když se mě tázal na *ašenbechr*. Na to, že jsem přišel dělat rozhovor já s ním, se zatím vyptával spíš on. Stanislavu Navarovi bylo jen o pár let méně než mně. Možná tak dvaadvacet. Studoval v Ostravě na VŠB a patřil k prvním revolucionářům v Bruntále. Stal se díky tomu i předsedou místního Občanského fóra. Kdokoliv jiný se nejspíš bál. Anebo byl komunista. Spíš to druhé.

„Václava Havla přece,“ vysvětlil nechápavě a dodal: „Jste přece z Mladé fronty, ne? Pořád tam o něm čtu. O Chartě a o všem, co se děje v Praze...“

Dál jsem ho neposlouchal, stávalo se to pořád. Lidé měli pocit, že když jste z velkých novin, které o někom píší, automaticky ho znáte. Ale já Havla viděl akorát v televizi. Nebyl jsem ani na jedné demonstraci na Letné. Do Prahy jsme od revoluce jeli dvakrát setkat se s novým vedením Mladé fronty. Ráno tam, večer zpátky uondaným rychlíkem. Jediný prezident, se kterým jsem mluvil, byl před rokem Gustáv Husák, když přijel navštívit horníky do Ostravy. Tohle jsem mu vykládat nechtěl.

Bylo to složité. Z ostravské redakce se pakovali jenom dva redaktoři – členové KSČ. Jeden zmizel kdoví kam, druhý teď psal do *Rudasu*. Ale každý z nás měl trochu másla na hlavě. Já možná nejmíň. Pracoval jsem tu ten podivný rok plný zvratů a ani do té strany nestihl vlézt. Ale hned můj první článek byl o Husákovi. Dodneška si ho pamatuji: *Prezident pak vlídně pohovořil s manželkami horníků, které mu donesly kytice rudých karafiátů.*

Kolegové měli za sebou horší věci, za které se mohli stydět. Všichni jsme dělali, že se to nikdy nestalo.

„Samozřejmě, to víte, Praha. Všechno je tam teď tak nové a hektické,“ mlžil jsem nutnou odpověď na jeho otázku a hrál všechno do kouta.

„Jak si myslíte, že tady dopadnou volby?“ zavedl jsem konečně hovor na téma, kvůli němuž jsem tady byl. Volby v pohraničí, které tolik nemohly ovlivnit konečný výsledek, stály sice mimo hlavní mediální dění, ale stejně bylo důležité, jak dopadnou oblasti, které ještě před rokem byly nejsilnějšími oporami režimu. Od revoluce uběhlo půl roku, ale všichni pořád žili s divným pocitem neskutečna, jako by stále nechtěli uvěřit, že je konec toho všeho, že to komunisté prostě jenom tak vzdali – bez jediného výstřelu – a odešli na smetiště dějin.

„Zvítězíme,“ usmál se. Možná trochu křečovitěji, než by bylo přirozené.

„Máte nějaký odhad?“

Vedle krabičky startek jsem položil zápisník a tužku. Těsnopisem jsem si načmáral jeho jméno a věk. Jestli z něho dostanu alespoň jedňák do zítřejšího vydání, budu rád.

„Myslím, že určitě čtyřicet procent. Víc ale ne. Tohle není Praha,“ pronesl jakoby posmutněle.

Ne, nebyla. A ani Ostrava. Když jsem ráno startoval na Cihelní své embéčko, míjel jsem hromadu plakátů vyzývajících k volbě OF nebo HSD-SMS. Viděl jsem nápisy v ulicích, ještě z revoluce, ale i nové, lidi, kteří hledali způsoby, jak změnit naši republiku, město nebo alespoň svůj život. Tady ale vypadalo všechno podivně šedě a nehnutě, v jakémsi divném klinči, šedivém bezčasí. Alespoň že všude kvetly lípy a celou tu šed' narušovalo alespoň něco. I tak měl člověk pocit, že se propadl časem zpátky k Husákovi.

„Určitě uspějí Moravané, lidovci vůbec. Do kostela tu chodí jenom Němci.“

„A ti budou volit koho?“

V očekávání toho, co řekne, jsem zabořil ostrý konec tužky do zápisníku.

Navara pokrčil rameny. Vypadal přitom jako kotě, kterému někdo chvíli zběsile točil před očima provázkem, ale najednou ho schoval do kapsy. Myslím, že se trochu styli-
zoval do typického pražského studentského vůdce – měl volný rolák, trochu nepatřičný vzhledem k tomu, že počasí venku intenzivně ukazovalo, že červen už je tady, kulaté brýle, které byly šik naposledy za první republiky, a hnědé manšestrové kalhoty. Za těmi brýlemi se skrýval trochu dychtivý, ale uvnitř vystrašený kluk, který pomocí gelu mar-
ně bojoval s vrabčím hnízdem na hlavě a teď byl trochu jako královna Koloběžka učesaný i neučesaný.

„Asi nikoho,“ řekl nakonec.

Znovu přitom pokrčil rameny.

„Tomu nerozumím. Podle všech anket to vypadá, že volit chce snad každý,“ namítl jsem. Zrovna včera jsem jednu takovou ze servisu ČTK zpracovával.

„Byli jsme za nimi. Když vzniklo Občanské fórum. Nabídli jsme jim místa ve vedení. I někoho na kandidátku. Že časy se změnily, že teď už nejde o to, kdo je Čech, kdo Němec. Že staré křivdy už jsou minulost. Víte přece, že Václav Havel se chce omluvit za odsun Němců...“

„Tak omluva to úplně není a také je z toho spousta hádek. V Praze kvůli tomu demonstrovaly oběti nacismu,“ přerušil jsem ho.

Nit ale neztratil: „Nechtěli se s námi bavit. Podle našich koordinátorů v Ostravě je to všude stejné – Opava, Hlučín, Horní Benešov, Moravský Beroun, Krnov... Vyčkávají.“

„Myslíte, že se bojí?“

Zase to pokrčení rameny.

„Hodně mladých teď pracuje v Německu. Mají tam příbuzné, získali pracovní povolení. Staří mají pocit, že je to špatně, bojí se, že tu zůstanou sami. Možná proto to dnešní shromáždění. Kvůli němu jste určitě tady, ne?“

Odpovědi se už nedočkal. Něco ho vyrušilo. Pohlédl ke dveřím, které s lehkým skřípěním oznámily, že je někdo otevřel. Dovnitř vešli tři muži. Ti se rozhodně do podoby *studentských vůdců* nestylizovali. Už jenom kvůli věku. Všem táhlo určitě na šedesát.

„Čest práci,“ pozdravil nejstarší z nich a sundal si placatou čepici z hlavy. Pověsil ji na věšák přišroubovaný ke stěně a popošel až k nám.

„Dobrý den, pane Franke,“ pozdravil ho Navara. Díval se přitom do země, jako by se ho bál nebo ho nechtěl provokovat. Muž na pozdrav neodpověděl. Já jsem konečně vytáhl z balíčku startku, abych využil ten *ašenbechr*.

„Je to tady,“ řekl *pan Franke*.

„Já... nerozumím, o co jde?“

Zase ten pohled kotěte připraveného o hračku na špa-gátku.

„Tohle.“

Muž položil na stůl zmuchlaný, lehce natržený papír. Byl v němčině. S tou šedesátkou šlo o hodně velkorysý odhad. Franke klamal tělem – měl ho štíhlé a šlachovité, držel se vzpřímeně, jako by ho stále někdo napomínal, že se nemá hrbít. Uvědomil jsem si, že *pan Franke* je přesně ten typ člověka, o němž se říká, že má *ostře řezané rysy*, ale kolem očí měl spoustu hlubokých vrásek, které říkaly, že pamatoval mnohem víc. Vlasy měl krátké a prošedivělé, oči zakalené. Klidně mu mohlo být osmdesát.

„Varoval jsem vás. Hned jak to začalo, jsem vás varoval. Odejde sovětská armáda a znovu to začne. Znovu!“

Poslední slovo zdůraznil s trochu hysterickým tónem.

Vzal jsem leták do ruky a narovnal ho. Dominoval mu velký hákový kříž. Vyzýval všechny, kdo se zúčastní dnešního shromáždění *původních obyvatel*, aby požadovali bezpodmínečnou autonomii. Vše psáno švabachem. Vypadalo trochu zvláště, jak byl leták stylizovaný do předválečné nacistické estetiky, i když všechno kazila mizerná barva z xeroxu, která dokazovala, že se nejedná o artefakt z roku 1938, ale novější napodobeninu. Někdo si s ní ovšem dal docela práci.

„Kde jste to vzal?“ zeptal se nečekaně věcně Navara.

„Visí to všude, chlapče. Tohle jsem strhl ze sloupu na Leninovce.“

„Už se to nejme...“ zkusil namítnout Navara něco o přejmenování ulice, ale pak mu došlo, že je to irelevantní námítka, a pan Franke vypadal vážně naštvaně.

„Není to provokace? Přece nikdo není tak pitomý, aby takhle otevřeně...“ ozval jsem se pro změnu já. Přesto novinář ve mně zcela prospěchářsky zajásal. Tohle mě dostane možná na celostátní titulku.

„Vypadá to přesně jako to, co se tu dělo v roce 1938. Já si to moc dobře pamatuji. Můj táta byl ve Stráži obrany státu. Skončil v koncentráku. A historie se opakuje, jak říkal Čapek,“ zavrčel a pak mu došlo, že my dva se vůbec neznáme. Potlačil jsem v sobě intelektuála, který by namítl, že o opakování historie mluvil někdo jiný, a místo toho jsem mocně potáhl z cigarety.

„A vy jste vůbec kdo?“ obořil se konečně na mě.

Modré oči mu těkaly ze mě na Navaru.

„Pan Lichke je novinář z Mladé fronty. Přijel z Prahy...“

„Eh, z ostravské redakce,“ opravil jsem ho.

„Němec?“ zeptal se Franke.

„Ne,“ zavrtěl jsem hlavou.

„Já Němec jsem, novináři z Prahy nebo z Ostravy. A vím, co to znamená.“

„Václav Havel věří, že...“

„Jediný, co tohle všechno drželo pohromadě, byl komunismus, synku,“ otočil se Franke na Navaru. „Říkal jsem ti, když vás pět na konci listopadu vylezlo na náměstí s tím pitomým transparentem Občanského fóra, že v Praze dělají hovadiny, ale tady v Bruntále to povede akorát k pěknému průseru.“

Navara zase sklopil oči. Evidentně se znali dlouho a student proti starci rozhodně neměl na to zúčastnit se souboje vůlí. Zabalil to prakticky okamžitě.

„Vy jste opravdu novinář?“ otočil se na mě.

„Ano, z *Mladé fronty*,“ přitakal jsem a potáhl z cigarety. Minulý týden dostal kolega od jednoho kooptovaného poslance karton marlborek, ale nějak jsem jim neuměl přijít na chuť. Dělal jsem si legraci, že mého otce zabily startky, tak bych rád pokračoval v rodinné tradici.

„Pořád jsou to noviny SSM?“

„No, spíš ne,“ ušklíbl jsem se. Bylo to složitější.

„Tak tam napište, že dokud tu byla sovětská armáda, byl klid. Teď nebude.“

Tím pro něj debata evidentně skončila. Mávl na výčepáka a přesunul se ke stolu označenému kartičkou *Stammgäste*.

„Kdo to je?“ zeptal jsem se.

„Helmut Franke, předseda okresního výboru KSČ. Velký zvíře. Býval jedna ruka s Mamulou. Zná ho tu každé. Nechce pochopit, že jejich čas skončil,“ zašeptal, jako by se bál, že ho muži uslyší. Ti ale nad něčím diskutovali a nás si nevšimli. Leták zůstal na našem stole.

„Chtěl jste ty volby,“ vrátil se k původnímu tématu, ale já už o ně neměl zájem. Dočetl jsem leták, opatrně ho složil do kapsy a típl startku do popelníku.

„Kdo organizuje to oficiální setkání?“

Pokrčil rameny.

„Zjistím. Tady se nic neutají. Musíme to určitě probrat na krajské úrovni Občanského fóra. Zavolám koordinátorovi v Ostravě. Myslel jsem, že to bude jen pár lidí, ale tohle...“ ukázal na leták a zbytek slov nechal viset ve vzduchu.

„Dobře, pojeďu do redakce. Večer se tu uvidíme. Možná dostanu Bruntál i na celostátní strany.“

Na stůl jsem položil korunu.

„Zvu vás. A díky,“ prohlásil jsem ve spěchu.

Cestu mezi Bruntálem a Ostravou jsem zvládl za hodinu a deset minut, což jsem považoval za svůj osobní rekord. V redakci jsem nechal leták a přemluvil Radka Bočka, aby jel se mnou.

„Vyfoť si to sám, vole.“

„Potřebuju profíka.“

„Večer se otvírá American Pub a mají obsluhu nahoře bez. Na tohle Ostrava čekala čtyřicet let, vole!“

Bez *vole* v každé větě to nebyl Rado. Nevím, jestli na polonahé servírky čekala čtyřicet let Ostrava, ale Rado určitě. Byl fotografický veterán a stejně jako bruntálský hostinský, který postupně dorostl do příslušného vzorce hostinského, on během let vplul do role fotografa. A proto zásadně nosil vesty plné filmů a různých věcí, kterým rozuměli jen fotografové. A také fotil akty se vším, co to obnášelo – oblečení i mluva. Říkal tomu umění, a párkrát ho kvůli tomu vyšetřovala SNB. Jeho strýc ale býval funkcionář strany a všechny Radovy holky byly navíc zletilé. Jeho fotky pak kolovaly po těch lidech, kteří je dokázali nejen ocenit, ale stali se i součástí kruhu mlčení, který Rada chránil před každým průšvihem. Bylo mu kolem padesáti a dlouho trvalo, než mi přestal říkat *mladej* a začal vůbec poslouchat, co říkám.

„Minulý týden jsi fotil obsluhu nahoře bez U Pavouka,“ namítl jsem. Fotky z toho visely po celé naší kanceláři. Hned vedle předvolebních plakátů Občanského fóra. A vlastně i na nich. Rado tak nevědomky stvořil pár hoffmeisterovských koláží, na nichž lídr OF Jan Urban *upřeně civěl* na obří poprsí servírky, která měla na sobě jenom takovou tu bílou krajkovou zástěru a jinak nic.

„Máš to posvěcený z Prahy, vole?“ nenechal se vyvést z míry.

„Přímo od Ševčíka..., vole.“

Šéfredaktorovo jméno fungovalo jako zaklínadlo. Lhal jsem. I když s Prahou jsem mluvil. Ale vzala to jenom Marcela Pecháčková.

„Hlavně to nenařekuj. Vedení vzkazuje, že protiněmeckou hysterii teď nikdo nepotřebuje,“ zopakovala mi asi pětkrát tím svým medovým hlasem lehce očouzeným cigaretami. Marcela byla naše stoupající hvězda a já se naučil přes ni protlačovat témata z našeho kraje na celostátní stránky. Byl jsem jeden z mála redaktorů mladších než ona, a tak měla tendenci mě chránit. A to jsem ji viděl dvakrát v životě a věděl o ní jenom to, že zná Havla osobně. Z ní by si Navara cvrnknul do kalhot.

Teda pokud si do nich dneska už necvrnkl ze soudruha Frankeho.

Zaparkoval jsem kousek od náměstí Míru. Oproti dopoledni tu už stálo docela dost aut. Nacpal jsem se mezi dva favority. Musel jsem trochu improvizovat, protože tam nechali prostor tak akorát na trabant, ale nakonec jsem to zvládl. Aby ne, dělal jsem krajánka v Karviné. Nikdo nejezdil hůř než Karviňáci. To ta vroucí polská krev, jak sami říkali. A mezi nimi musel člověk jezdit opravdu hodně rychle a kličkovat jako zajíc. Boček zavrčel, když se musel soukat ze stěží

zpola otevřených dveří. Přitom remcal něco o American Pubu, macatých kozách a Ostravě. Přesto následně z kufru poctivě vyskládal celou fotografickou výbavu.

Mrkl jsem na hodinky. Bylo půl šesté a náměstí vypadalo, jako by se *nechumelilo*. Nesnášel jsem, když mě napadala takhle laciná přirovnání. Na žurnalistice to byl největší hřích. Tedy hned po tom nechodit na schůze SSM.

„Dáš si guláš?“ nadhodil jsem smířlivě. Žádný redaktor si to nechtěl rozházet s fotografem. I nejpitomější reportáž totiž dokázaly zachránit dobré fotky. A i tu nejlepší potopit, když zrovna fotograf neměl náladu.

„Tu mají jenom eintopf, ne?“ zavrčel s úšklebkem.

„Chceš, nebo ne? Máme čas. Viděl jsem na lístku, že ho mají.“

„Platíš,“ prohlásil vítězně.

Neprotestoval jsem.

Ve Hvězdě to také vypadalo jinak, než když jsem tu byl ráno. Nejen že kouř zhoustl tak, že prakticky zastavoval lopatky jediného větráku, který se s obtížemi snažil převracet jeho chuchvalce z jedné strany na druhou, ale hučelo to tady *jako v úle*.

Propletli jsme se k výčepu kolem plných stolů a několika chlápků stojících u pultu připevněného ke stěně a trpícího pod hromadou půllitrů. Překvapilo mě, že v Bruntále měli ještě staré poctivé krýgly. V Ostravě se přešlo skoro všude na výšky. Nikdy jsem to neověřil, ale prý to před pár lety nařídil sám Mamula, který kromě pracovních sobot proslul zájmem o veřejné blaho a alkohol. Výměna sklenic prý snížila množství smrtelných nehod během hospodských rvaček mezi havíři a zvýšila těžbu uhlí. Ale možná to byly jenom kecy a nové sklenice byly méně náročné na výrobu v socialistickém hospodářství.

„Pane redaktore!“

Navara zařval možná hlasitěji, než bylo potřeba. Stáli jsme od něj sotva tři metry a navíc jsem ho i viděl, takže volání se zdálo zbytečné. Tipnul bych si, že chtěl udělat dojem na ostatní. Přesto jsem na něj mávl a vyrazili jsme k poloobsazenému stolu, který se naší přítomností stal plně obsazeným.

„To je pan Daniel Lichke z Mladé fronty. Přijel psát o našem Občanském fóru,“ představil mě.

„O tý demonstraci, ne?“ zabručel Rado a chytl do ruky jídelní lístek. Hodně položek už někdo seškrtnal zelenou propiskou.

„I o demonstraci,“ nechtěl jsem Navarovi odporovat. Navíc měl pravdu, původně jsem do Bruntálu přijel kvůli místnímu Občanskému fóru. Vedení krajánků si totiž vymyslelo sérii reportáží o lidech z OF na okraji světa, abychom podpořili volební účast a představili budoucí politické elity státu.

„Už mají jenom eintopf. Jsem ti to říkal.“

Podíval jsem se na lístek, abych se sám přesvědčil.

„Co svíčkovou?“

Rado zabručel, ale pokýval přitom neznatelně hlavou na souhlas.

„Dvě piva?“

Slečna za námi rozhodně nevypadala jako tuctová servírka. Rozpuštěné černé vlasy jí končily na ramenou, v uších se jí houpaly kulaté náušnice se znakem hippies. Modré oči svítily inteligencí, i když vypadala unaveně. V takhle narvané hospodě musela pořádně kmitat. Byla o něco vyšší než já, a přestože měla přes sebe převázanou hospodskou zástěru, zářily na ní nejen oči, ale i modrobílé batikované triko a hnědé manšestrové kalhoty s hromadou rozšklebených děr, které všechny spojovaly spínací špendlíky. Rozhodně šlo o vizuální vylepšení obsluhy. Výčepák stál

totiž za pípou a točil jedno pivo za druhým, zatímco hosty obsluhovaly dvě dívky. Tahle a ještě jedna podobného věku. Uvědomil jsem si jenom, že je Romka a nosí naprosto stejné náušnice jako černovláska. Víc jsem ani nestihl, protože se mezi stoly pohybovala rychlostí Škody Favorit.

„Dvakrát svíčkovou,“ odvětil jsem.

„Ale i to pivo. Máte ostravar?“

„Hanušovice nebo litovel.“

Boček se otrásl, ale pak poklepal rukou na ubrus se znakem hanušovic.

„Kdyby alespoň radegast,“ povzdechl si.

„Moji kolegové. Petr Rak,“ ignoroval Navara nevrleho fotografa a představil mi modrookého blondáka se stejně neposednou kšticí na hlavě, jako měl sám. Rak ale všechny pokusy o zkrocení vlasů vzdal a nechal je volně rozčuchané na hlavě. Navzdory teplu měl na sobě bílý rolák, posedáváním po zakouřených hospodách značně zašedlý.

„Petr studuje v Olomouci filozofii. Byl koordinátor stávkového výboru na fakultě a dovezl nám první letáky.“

Podal jsem *brzy spoluabsolventovi* ruku a potřásl si s ním. Trochu se potil, ale možná byl jenom před chvílí na záchodě.

„Jan Hynek. Jediný dělník mezi námi. Tady je vážně těžké proniknout mezi lidi mimo akademickou sféru.“

Navzdory Navarovým slovům, vypadal Hynek mnohem lépe oblečený než oni dva.

„Dělám v Moravolenu mistra. Chtěl jsem na báňskou, ale měl jsem špatný kádrový profil. Od září nastupuju dálkově,“ pronesl Hynek, jako by se chtěl za to, že není vysokoškolačkám omlouvat. Mohl mít pětatřicet. Na ruce měl nasazený ošoupaný snubní prsten, takže jsem předpokládal, že má rodinu. Jako jediný si vzal košili a džíny. Na rozdíl od svých přátel měl na krátko ostříhané vlasy. Ve fabrice se nejspíš

divoká ani polodivoká vrabčí hnízda netolerovala. Anebo nebyla moc praktická.

„Pan Franke měl pravdu. Někdo to vylepil všude.“

Navara hodil na stůl hromádku plakátů. Všechny byly stejné, jen v různém stadiu potrhanosti, jak je lidí z Občanského fóra rvali ze sloupů, zastávek a zdí budov.

„Blbý světlo, ale co už,“ zamumlal Boček a začal vytahovat fotoaparát. Odolal jsem nutkání se jimi prohrabat, jestli neobjevím nějaký jiný, ale nechtěl jsem fotografa naštvat, když ho konečně něco zaujalo.

„Svolavatelem demonstrace je Uwe Bittman,“ zašeptal Navara, jako by ta informace byla něco tajného. „Nahlásil to řádně na MNV, akorát jsme to nevěděli. Máme tam kooptovaného člověka, ale on se Bittmana bojí a je to... složitý.“

„Pochopil jsem. V Bruntále je všechno složitý,“ pronesl jsem možná výsměšnějším tónem, než jsem původně chtěl, a pokýval hlavou.

„Veřejná bezpečnost má kvůli tomu pohotovost, takže myslím, že všechno bude dobrý,“ prohlásil Rak a pročísl si hnízdo blondatých vlasů.

„Myslíte, že někdo přijde?“

„Ta hospoda není plná jenom tak, pane redaktore,“ zachmuřil se Navara a nadechl se, jako by chtěl ještě něco říct. Dva talíře svíčkové, které přistály na stole, mu ale sebraly slova z úst.

„Und zweimall Bier, meine Herren,“ usmála se červolásk a já si všiml, jak se její náušnice divoce rozpochybovaly. Přitom se nahnula nad stůl a připsala příslušné množství čárek na lístek.

„Ta kdyby dělala obsluhu nahoře bez, to by U Pavouka měli narváno,“ uchechl se Boček.

„Kdyby ta dělala obsluhu nahoře bez, tak by její bratrance tu hospodu nejspíš zapálili,“ zašeptal opatrně Jan Hynek.

„Proč myslíte?“

„Klára je vnučka Gerharda Bittmana. To jméno se tady bere hodně vážně, pane redaktore,“ vysvětlil mi mistr z Moravolenu. Tedy vlastně nevysvětlil, protože i když jsem měl pocit, že mi to příjmení něco říká, zaujali mě čtyři uniformovaní muži, kteří zrovna vešli do dveří. V čele kráčel nějaký kapitán, který se hned hrnul ke stolu štamgastů a pozdravil se s Helmutem Frankem. Staré vazby evidentně držely i poté, co se obrátilo kolo dějin.

„Dobrou chuť,“ poplácal jsem symbolicky po ramenou našeho fotografa, opustil svíčkovou, padající pěnu na pivo i místní Občanské fórum a propletl jsem se hospodou k esenbákům. Přitom jsem z kapsy vylovil novinářský průkaz. Měl jsem pořád svůj první, *předlistopadový*, protože v Praze měli teď jiné starosti než nám vydávat nějaké nové průkazky.

„Daniel Lichke, Mladá fronta. Mohl bych...“

„Už jsem venku odpovídal ČTK,“ zachmuřil se esenbák. Měl obličej trochu jako Ladislav Mrkvička. Jenom červenější nos, čehož příčinou určitě nebyly kruté bruntálské zimy.

„Jakou očekáváte na demonstraci účast?“ ignoroval jsem ten stěr s Četkou. Bylo jedno, kam se člověk vrtnul, vždycky se tam dřív nebo později přimotal někdo z Četky.

Jako by mi ten nos chtěl zapíchnout mezi oči.

„Ohlašovatel počítá s účastí sta osob,“ odpověděl nakonec komisně. Pro esenbáky bylo nepřírozené mluvit s médii. Pomalu si na to zvykali, ale člověk pořád cítil, že by mu místo odpovědi radši jednu ubalili vumlem.

„Viděli jste ty letáky s hákovým křížem, které se objevily?“

Kapitán se podíval na Frankeho, jako by od něj čekal podporu nebo snad schválení, aby se mnou vůbec dál hovořil.

„Vyšetřujeme to jako trestný čin. Nepřikládáme tomu ale nějakou velkou váhu.“

„Mohla by to být provokace?“

Esenbák překvapeně pokrčil rameny. Červený nos se nakrčil.

„Zítří si to má převzít kriminálka.“

„A co si myslíte vy?“

Podíval se na mě, jako bych snad řekl něco neslušného o jeho manželce. Vlastně to bylo ještě horší – ptal jsem se na jeho vlastní názor.

„Zítří si to převezme kriminálka.“

Koutky mu zacukaly ve vítězném gestu, jako by zopakování původní odpovědi bylo kdoví jakým bonmotem. Přitom hrábl do kapsy pro zmačkaný balíček měkkých startek bez filtru. Vytáhl jsem z kapsy zapalovač a škrtl. Chytl na poprvé. Přimhouřil oči, natáhl se s cigaretou k plameni a potáhl. Pak se rozkašlal.

„Očekáváte nějaké problémy?“

Znovu se podíval na Frankeho, ale nakonec jen pokrčil rameny.

„Tady je klid, víte. Vždycky byl. Lidé jsou uzavření do sebe a nedělají problémy. Všichni se bojí, že se to změní a...“ znovu ten pohled na tajemníka OV KSC Bruntál, „každý den se věci mění. Čtete noviny, ne?“

„Taky je píšu. Můžu vaše jméno?“

„Kapitán Zdislav Peterka. SNB Bruntál.“

Vyslovil to, jako by odpovídal při výslechu.

„Děkuji,“ usmál jsem se na něj. Bylo mi ho docela líto. Neuplynul ani půlrok od doby, kdy mě mohl na první dobrou nechat odvést do cely vlastně z jakéhokoliv důvodu, a podle toho, jak se tvářil, mu to dost chybělo. Ale i já v sobě pořád cítil trochu přirozený strach, který jsem od dětství ze zelených uniforem s červenými výložkami měl. Můj otec byl komunista, můj děda taky a oba navíc esenbáci. Neměl jsem důvod mít za bývalého režimu jakýkoli strach, ale

stejně jsem při pohledu na bílo-žluté auto cítil pokaždé úzkost.

Vrátil jsem se ke svíčkové a členům Občanského fóra. Rado už měl svou porci snědenou a načíнал druhé pivo. Netvářil se už tak našťvaně jako předtím.

V. Havel v Berlíně a Mnichově

Jednání s M. Gerlachem * Tisková konference

BERLÍN: V hlavním městě NDR byla včera vydána společná tisková zpráva o návštěvě prezidenta ČSSR Václava Havla.

V. Havel včera na tiskové konferenci v Berlíně vyjádřil naději, že východní a západní Německo dosáhnou shody o své budoucnosti: „Československo z velké části hraničí s východním a západním Německem. Německo nás prakticky obkličuje. Musí zbavit své sousedy strachu, zejména strachu z velkoněmectví. Demokratického Německa se Evropa nemusí obávat. Může být tak velké, jak si samo přeje.“

V. Havel se včera odpoledne setkal v Mnichově s prezidentem NSR Richardem von Weizsäckerem a spolkovým kancléřem H. Kohlem. Zároveň se uskutečnilo jednání M. Čalfy

a J. Dienstbiera s jejich západoněmeckými protějšky H. Kohlem a H.-D. Genscherem. Poté se konaly rozhovory delegací ČSSR a NSR. V popředí pozornosti při všech rozhovorech byly bilaterální vztahy ČSSR a NSR a aktuální celoevropské problémy.

„Jak říká můj tiskový mluvčí V. Hanzel, pokaždé něco ztrácíme a něco získáváme. Já jsem dnes ztratil zapalovač, ale ledacos jsme získali,“ řekl V. Havel po návratu ze své první zahraniční cesty novinářům. Svou jednodenní návštěvu NDR a NSR označil za úspěšnou. Partneři jsou si blízcí a nebylo třeba mnoho vysvětlovat. Na naši otázku, jestli se chystá v dohledné době navštívit také Moskvu, V. Havel řekl, že bude-li pozván, do SSSR pojedje. Dodal, že se připravuje jeho další jednání v zahraničí.

Lidová demokracie, deník Československé strany lidové, 3. ledna 1990

„Do prdele,“ ulevil si fotograf.

Z hospody jsme vyšli mezi posledními lidmi, kteří ještě horečnatě dopijeli a platili. Bylo za deset minut sedm. Demontrace měla začít v celou, ale náměstí bylo prakticky plné už teď. Zastavili jsme se na okraji zástupu, zatímco lidé, kteří vycházeli z hospody, do něj organicky vplouvali.

Většinou šlo o starší muže kolem padesáti šedesáti let. Všichni jako přes kopírák – tiší, zasmušilí. Ale na náměstí bylo i hodně žen. Hlavně starších, ale i spousta mladých. V hloučku nedaleko od nás stála partička náctiletých kluků a holek v džínách, někteří s punkovými nášivkami, a mezi nimi kolovalo čučo. Zelenou láhev jsem poznal na první pohled. Na kolejích jsem toho vypil víc, než by mi dneska bylo milé. Jedna holka měla nejen džíska s nápisem Punk's not dead, ale i slušné číro obarvené na červeně. Nejspíš se jen přišli podívat, co se děje, nebo to brali jako happening.

„Sakra, potřebuju někam nahoru. Nečekal jsem...“

Jasně že nečekal. Jediné, na co Rado kdy čekal, byly prémie a holky nahoře bez. Já to ale také nečekal. Celé bruntálské náměstí bylo plné. Slunce viselo nízko nad obzorem a lidé kolem rozpačitě postávali, kouřili a mluvili spolu. Převážně německy. Respektive sudetskou němčinou. Tu skutečnou jsem studoval na univerzitě, a nežít v tomhle kraji, horko těžko bych se chytal. Snad každé třetí slovo sudetští Němci vyslovovali jinak než Němci za hranicemi. *Heinrich Heine by z jejich přednesu Lorelei nejspíš dostal infarkt.*

„Tady je snad celý Bruntál,“ otočil jsem se na Navaru.

Pokrčil rameny. Vypadal ještě víc bezradně, než když jsme v hospodě potkali Frankeho. „Tolik lidí tu snad ani nežije. Musí být z vesnic okolo, tam žije nejvíc skop... Němců,“ podrbal se pod bradou, kde mu rostlo několik nenápadných vousů. Opravil se na poslední chvíli. Samozřejmě chtěl říct skopčáků. Snad každý tohle slovo používal. Romové byli vždycky Cikoši a sudetští Němci skopčáci. Pro většinu lidí to byla nadávka, ale stejně jako u slova Cikán jsem zažil, že si ho dotčení lidé vzali za své. Koneckonců slovo skopčák o Němcích říkalo, že jsou tady doma, protože původně označovalo, že jsou to lidé z kopců, takže ze sudetských hor. Skopčákům byly tyhle kopce domovem.

„Kolik jste měli lidí při demonstraci OF?“ ignoroval jsem jeho rozpaky nad *nehodným* slovem.

„Asi třetinu,“ přiznal neochotně blondák. Chvíli mi trvalo, než jsem si vzpomněl na jeho příjmení – Rak.

„Haló, můžete mě dostat do některého z těch bytů?“ ukázal fotograf na nejvyšší patro protějšího domu, kde se z otevřených oken vykláněli jeho obyvatelé a sledovali náměstí. Snad jediné okno celé hradby, která bruntálské náměstí Míru obepínala, nezůstalo zavřené.

Boček už zase nasadil svůj nevrlý výraz, který na chvíli rozpustila svíčková a tři piva na můj účet.

„Mám tam tetu, mohl bych...“

„Bezva, jdeme.“

Fotograf ani nenechal Raka domluvit a sám vyrazil pryč. Chvíli trvalo, než si mu člen vedení zdejšího OF dovolil říct, že jde špatně a že jeho teta bydlí na opačné straně.

„Entschuldigung!“ zahalekal následně s vervou Boček, aby prošel skrz hlouček punkové mládeže, a já byl rád, že pěruje i někoho jiného než mě.

Jeho slova jsem ale záhy opakoval. S Navarou a Hynkem jsme se zkusili dostat co nejbliž k pódiu, což se úplně nsetkalo s pochopením těch, kdo přišli před námi.

Jsem novinář, prosím, pusťte mě ale nakonec fungovalo, ačkoli hoši z OF se taky snažili ostatním vysvětlit, že by je měli pustit k pódiu blíž. Až u jedné důchodkyně, která se opírala o hůl a navíc ji v podpaží držela nejspíš její dcera, aby udržela stabilitu, se to setkalo jenom s rozpačitým pokrčením ramen. Rozhodně nám zastoupila cestu a my ji museli obejít.

Starých lidí tu vážně bylo nejvíc.

Pódium konečně přestalo provokovat svou prázdnotou. Vyšel na něj ani ne padesátiletý muž a náměstí ztichlo. Neprovedl jediné gesto ani nic nenaznačil, ale lidé, kteří

předtím hlučeli, debatovali, řešili obyčejné všední věci, malicherné rozhovory, jejichž útržky jsem zachytával, zatímco jsme se prodírali vpřed skrz stále hustší dav, sami od sebe jednoduše utichli. Muž v baloňáku s modrou kšiltovkou s logem podniku Tatra vedle nás dokonce zapomněl kouřit. Prostě držel mezi prsty doutnající marsku a čekal.

„Uwe Bittman,“ zašeptal mi do ucha Navara.

Uvědomil jsem si, že to jméno jsem už slyšel. Říkal ho v hospodě, když zjistil, kdo dnešní setkání nahlásil. Setkání to ale nebylo, spíš plnohodnotná demonstrace.

Muž na pódiu vzal rozvážně do ruky mikrofon, který tam ležel na jediné reprobedně, a s chrčením ho zapnul. Uwe vynikal mezi všemi svým oblečením. Nehodilo se do světa socialistického tesilu, tepláků, manšestráků a baloňáků. V Praze i Ostravě už se nosily džíny a další výkřiky módy dovezené ze Západu nebo z Polska, kde se rychle naučili vyrábět padělky nejnovějších módních výstřelků svobodného světa. Ale tady v Bruntále jako by je nikdo nenosil. Ani Bittman však nic z toho na sobě neměl. Měl černé plátěné kalhoty, které mi připomínaly ty moje po dědovi, které mi vnutil na maturitu a které jsem si pak na jeho památku vzal i na promoci, bílou košili a navzdory teplu rozepnutý dlouhý černý kabát. Vlasy měl střižené na krátko, snad na půl centimetru, ale vousy se mu divoce rozrůstaly po celé bradě.

„Dobrý večer,“ pronesl německy a odkašlal si. Mluvil přesně tou němčinou, kterou jsem tady slýchal nejčastěji. Nikdo mu neodpověděl. Dav dál mlčel. Všichni jako by čekali, co bude, a jako by se podle toho teprve chtěli rozhodnout, jak zareagují. Podíval jsem se na Navaru, měl pootevřená ústa. Byl na tom stejně jako všichni ostatní.

„Tolik lidí bylo na tomto náměstí naposledy sedmého října 1938, kdy se lidé tady rozhodli, že země jejich předků, že půda, kterou po generace obdělávali, patří jim a že před

nikým se za to nebudou stydět ani hrbit. Naši předkové toto místo vyrvali z divočiny, aby tu jejich potomci našli domov. Oni této zemi obětovali pot a my krev. Naše krev tekla ze všech nejvíc. Naší krví je tato země zalita a zúrodněna a nyní přišel čas znovu nahlas říct: Toto je náš domov.“

Poslední slovo po něm zopakovali snad všichni na náměstí.

Heimat.

Nekřičeli ho, neskandovali, jen tiše a klidně, až s nábožnou úctou ho několikrát zopakovali.

„Do prdele,“ ujelo Navarovi, když to slyšel. Zbledl, což vzhledem k tomu, že byl bledý přirozeně, muselo být pro jeho organismus vážně šok.

„Co je na tom...,“ než jsem stačil říct *špatného*, Bittman pokračoval.

„Československo se stejně jako tehdy dostalo do velké krize. Dnes Slováci říkají, že chtějí autonomii, a v Praze chtějí demokracii. Demokracie znamená svobodu a národnostní práva, která nám jsou posledních sto let znovu a znovu upírána. Proto přišel čas se o ně hlásit. Ať volby dopadnou jakkoliv, ať budete volit kohokoliv, záleží jenom na tom, že stejně jako já víte, že tohle je náš domov!“

Poslední slovo už pronesl mnohem hlasitěji. A náměstí opět zašumělo po něm: *Heimat.*

Kouřící marska vypadla muži s kšiltovkou z ruky a já si v jeho očích všiml slz. Tekly mu, aniž by na to jakkoliv reagoval. Jen opakoval to slovo, *Heimat.* Nebyl jediný.

„Potřebuji s ním udělat interview. Tohle...“

Navara jen zmateně pokýval hlavou. Naši pozornost upoutal nový muž na pódiu. Byl starší než Bittman, jeho věk jsem odhadoval někde mezi čtyřiceti a padesáti. A každý kousek oděvu na něm ukazoval, že přijel ze Západu. Jeho boty, kalhoty, kožený opasek se stříbrnou přezkou, košile,

kteřou před půlrokem nešlo sehnat ani v Tuzexu a teď za její kopii požadovali polští veksláci ve Glucholazech třetinu mého čistého měsíčního příjmu, a sako tak elegantní, že ho ve skříní neměl snad ani Lubomír Štrougal. Na ruce se mu blýskaly hodinky, a já bych se vsadil o zbývající dvě třetiny svého platu, že byly *made in Switzerland*.

Usmál se. Předvedl takový ten velký široký úsměv, který znal člověk jenom z televize, kde teď pouštěli videoklipy Toma Jonese nebo tiskové konference George Bushe. Byl to nezvyk. Československý člověk neměl ve zvyku se široce usmívat. Buď se tvářil vážně, nebo se řehtal jako publikum na silvestrech Vladimíra Menšíka. Zářivý úsměv od ucha k uchu uměla jenom Helena Vondráčková nebo Hana Zagorová, ale nikdo jiný to nedokázal. Jako by se socialistický člověk mohl tvářit buď jenom vážně, nebo se hurónsky smát a plácát do stehů.

„Domov. To slovo zní sladce. A zní tak i mně, protože toto je můj domov. Narodil jsem se tady prvního března tisíc devět set čtyřicet čtyři. Ze svého domova si nepamatuji nic a trvalo dlouho, než mi má matka dokázala vyprávět o svém domově a o tom, co všechno se stalo, když o tento domov přišla. O sběrném táboře, o sovětských vojácích, kteří znásilňovali ženy, o revolučních gardách, které braly všechno, co se blýskalo, a nakonec o tom, jak někdo z nich zastřelil mého otce, který se tomu násilí postavil, aby bránil ty, co se bránit nemohli. A pak mámu i mě naložili do vlaku, který nás odvezl do Bavorska, a já už nikdy svůj domov neviděl. Ale dnes je den, kdy cítím, že jsem se vrátil domů, a věřte mi, že svůj domov už nikdy nechci opustit.“

Zamrazilo mě. Poslouchat podobné historky o krutosti, násilí a nenávisti bylo něco jako rodinná tradice, ale tohle mi vyrazilo dech. Ta lehkost, samozřejmost, s jakou mluvil o tom, co bylo v téhle zemi tabu, před plným náměstím

cizích lidí, to nedávalo smysl. Bylo to jako zásah z jiného světa. A on viditelně z jiného světa byl. Mikrofon si vzal opět Uwe Bittman.

„Dietrich Gabler je členem Sudetoněmeckého landsmanšaftu. Přijel k nám už po druhé a s jeho pomocí jsme se rozhodli založit demokratickou organizaci, která bude hájit naše zájmy. Naše právo na domov. Proto se tak bude i jmenovat. Domov.“

Znovu to slovo. Jako by bylo posvátné, jako by mělo stejný náboženský nebo ideologický rozměr plný emocí jako *Panna Marie, Bůh, Ježíš, Lenin, Vítězný únor, Václav Havel...*

„Vy jste o tom věděl?“

Navara zavrtěl hlavou.

„My jsme jim řekli, že jejich zájmy bude hájit Občanské fórum, že Václav Havel je humanista, který...“

„Poslali vás do háje, to jste říkal.“

„Ale ne, že vytvoří něco německého. Víte, co z toho bude?“

Pokýval jsem hlavou. Četl jsem noviny. Stačila zmínka o omluvě za excesy při odsunu po válce a celá veřejná diskuse prakticky explodovala. A to o tom mluvil Václav Havel, muž, o kterém před rokem prakticky nikdo nevěděl a dnes k němu většina národa chovala až nábožnou úctu. Václav Havel byl teď Ježíš a Karel Gott dohromady, ale i tak nedokázal zmírnit nenávisť Čechů k Němcům, k těm z kopců zvláště.

„A ještě ta narážka na říjen, on se zbláznil,“ ozval se Hynek. Vytáhl startku, poklepal na ni, sevřel ji mezi rty a zapálil.

„Co se stalo v říjnu?“

„To ví přece každý. Sedmého října 1938 bylo v Bruntále také plné náměstí, to když sem přijel Adolf Hitler. Na výročí toho dne chodili Němci vždycky pít a Veřejná bezpečnost